

кът на който е бог⁴. Това твърдение намира потвърждение в „Химни за смъртта за Сврѣхчовека“, където поетът е предал диалектическата взаимовръзка между бога и човека: бог умира, предавайки последния си дъх, но ще дойде час и човекът ще се върне при онзи, от когото е взел искрата на живота. Философската формула на тази концепция получава в химните следния вид:

ХОР

*Начало в бога, в бога всякой край.
Вън бога всичко е тъми...
Живот познало, бога да познай,
към смърт се всяко битие стреми.*

Някои са склонни да виждат в химните едно непрестанно възвръщане на поета в Бога.⁵ Струва ми се, че няма нищо по-погрешно от подобна представа. Наистина Славейков много често говори в поезията и прозата си за бога. Но дори и свещ. Ив. Гошев признава, че да говориш за Бога все още не означава, че си религиозен.

В биографичната скица за Бойко Раздяла поетът ни дава ценни указания за творческата история, философската идея на поемата и нейните отлики от Ницшевата идея за „вечното възвръщане“. Славейков съобщава, че това е един тъмен сън на автора „за възложената от твореца задача на Сврѣхчовека“, а в своите спомени Мара Белчева пише, че химните са замислени при смъртния одър на по-малкия ѝ брат. Поетът е присъствал в болницата и е станал очевидец на тази смърт, а след това цяла нощ прекарва с покойника, потънал в размисли. Такъв е конкретният жизнен повод.

⁴ Коларов, Ив. *Философията и естетиката на Пенча П. Славейков*. С., 1914, с. 57.

⁵ Че Пенчо Славейков не е религиозен, едва ли имаме причини да се съмняваме, макар че и по този въпрос са изказвани противоположни мнения. Така Атанас Далчев в статията си „Религиозното чувство в българската лирика“ е съвсем категоричен: „Вазов и Славейков не са религиозни натура. Когато Пенчо Славейков се спира отделно върху идеята за бога, той го схваща като рожба на човешкото съзнание, сиреч измислица или илюзия („Симфония на безнадеждността“). Безсмъртието поетът вижда в делото на човека и в паметта на потомството. Такива възгледи са невъзможни за едно религиозно съзнание“ („Философски преглед“, г. I, № 4, с. 405). Докато Асен Белковски е на друго мнение: „В едно любовно стихотворение бях упоменал бога. Пенчо се обърна, изгледа ме укоризнено и каза: „Слушай, разбери веднаж за винаги, че господ в човешките работи не се бърка.“ Види се, искаше да каже: „Не упоменавай името божие всуе“, защото Пенчо беше религиозен човек“ (в „Литературен глас“, г. IV, 12.VI.1932, бр. 159, с. 6).